

Kalixmålet är en tillgång – föredrag på Gammelgårdens 500-års jubileum 2005-0716

I Sverige finns tre grupper av dialekter som står den gamla fornnordiska nära. Det är gotlandsmålen, älvdalsmålen och kalixmålen. I neder- och överkalixmålen har vi alltså tillgång mycket av hur många svenskar talade för tusen år sedan. Ja, vi kan genom att tala kalixmål, härma en del av det språk som gammalgårdsborna talade när de grundlade byn på 1500-talet.

Men, undrar någon, vad skall man egentligen med dialekter till? I den värld vi nu lever i med internationalisering, resande och massmedia försvinner ju språk och dialekter snabbt. Kvar om hundra år är kanske bara 100 språk av de nuvarande 6-7000 som nu finns i världen. Det dör ett språk på jorden var fjortonde dag. Är kalixmålet verkligen nått som är värt att bevara? Jag tror det, och det tror kölskålvän och det tror Föreningen Kalix Bygdemål som jag är ordförande för. Låt mig bara ge tre skäl till varför vi skall vara rädda om och försöka bevara kalixmålet.

1. Kalixmålet är nyckeln till förståelsen av kalixbygdens historia. I kalixmålet bärs händelser, ord, uttryck, ordvändningar från tidigare generationer till oss. Genom kalixbondskan öppnas en värld för oss som annars är fördold. Bevarandet av kalixmålet är därför en viktig kulturinsats för att ge kalixbygden en rik historia. En stor del av Gammelgårdens 500-åriga historia kan vi inte förstå och nå utan kunskap om kalixmålet. Än idag så böjer en som kan kalixbondska riktigt substantiven med olika former i dativ, genitiv och ackusativ som för länge sedan i svenskan: *Ini reja, åta rejen, rejogluggen*. I kalixmålet finns en massa ord som bär historia med sig. *Munser din*, säger man om en snobbig och högfärdig ung man. Det är det gamla ordet *munser* från överklasssvenskan på 1700-talet som i sin tur är en försvenskning av det franska *Monsieur* som finns kvar som sjunket kulturgods i kalixmålet.
2. Kalixmålet är ett vackert språk. Och nu har vi fått det bekräftat att kalixmålet är vackert i en undersökning som Aftonbladet gjorde i våras. Ett urval svenskar från hela landet klassade dialektala brytningar på kalixmålet som den vackraste och den näst sexigaste dialekten i Sverige. Kanske kan vi nu sluta skämmas för vårt språk och använda det mera? Vi har ju uppenbarligen stöd för det utanför vår kommun.

Under 1900-talet stöptes vi alla till svenskar genom språket. Vi lärde oss tala och läsa rikssvenska, vi lärde oss härma dem som talade vårdat i radio och tv. Så det är inte så underligt att vi betraktade också kalixmålet som en kvarleva från en gången tid, ett bondspråk som inte hade någon plats i den moderna världen. Men kalixmålet försvann inte helt. I Kalix kommuns byar lever kalixmålet ännu. Vi är några tusen invånare i Kalix kommun som ännu förstår och pratar detta vackra språk. De är de här som ger Kalix identitet och karaktär. Låt oss vara rädda om dom här kulturkramarna.

3. Sedan är det ju så att ju mer språk man kan desto bättre fungerar ens hjärna. Man blir klokare om man också kan kalixmål. Så lyssna till kölskålvän och prata litet du också på kalixmål. Man blir lika klok av att tala kalixmål som blir av att äta fisk. Omega 3 och kalixmål i skön förening för ökad intelligens.

Sten Rönnberg